

Териториалната Програма До 2030 г Бъдеще за всички места

#TerritorialAgenda A future for all places

Неформална среща на министрите, отговарящи
за устройството на територията, териториалното
развитие и/или териториалното сближаване

1 декември 2020 г., Германия

ТЕРИТОРИАЛНАТА ПРОГРАМА ДО 2030 г

Бъдеще за всички места

I Преамбюл

- (1) Ние, министрите, отговарящи за устройството на територията, териториалното развитие и/или териториалното сближаване, в сътрудничество с Европейската комисия, Европейския парламент, Европейския комитет на регионите, Европейския икономически и социален комитет, групата на Европейската инвестиционна банка и съответните европейски и национални сдружения, извършихме преглед на Териториалната програма, чието начало бе положено през 2007 г. и която бе актуализирана през 2011 г. Постигнахме споразумение по Териториалната програма до 2030 г.
- (2) Насърчаваме нашите колеги в съседните държави да вземат под внимание Териториалната програма и да се присъединят към усилията ни за нейното практическо прилагане на европейско, транснационално, макрорегионално и трансгранично равнище. Приветстваме всеки, който желае да прилага Териториалната програма в своята държава на национално, регионално и местно равнище, както и в сътрудничество с други държави.
- (3) Насърчаваме всеки участник в разработването на политиките за териториално устройство и развитие, на всички равнища на администрацията и управлението в ЕС и съседните държави, да прилага на практика Териториалната програма. Териториалната програма намира приложение навсякъде, а нейн акцент са взаимоотношенията и благополучието на хората.
- (4) Териториалната програма се основава на заключенията от доклада „Състояние на европейската територия“ (2019 г.) на Европейската мрежа за наблюдение на териториалното планиране (ESPON), изготвената от ESPON „Европейска референтна териториална правна рамка“ (2019 г.) и

съставения от Европейската комисия „Седми доклад за икономическото, социалното и териториалното сближаване“ (2017 г.). Тя е съобразена и с наскоро оповестените доклади на Европейската комисия, Европейския комитет на регионите и групата на Европейската инвестиционна банка относно устройството на територията, териториалното сближаване и териториалното развитие, политиката на сближаване на ЕС и съответните части на секторните политики.

- (5) При Териториалната програма се вземат предвид най-новите рамки и програми относно политиките, включително Програмата до 2030 г. за устойчиво развитие и целите за устойчиво развитие на ООН (2015 г.), Парижкото споразумение (2015 г.), Новата програма за градовете на ООН (2016 г.), документа за размисъл на Европейската комисия „Към устойчива Европа до 2030 г.“ (2019 г.), предложението за бъдещата политика на сближаване на ЕС за периода 2021—2027 г. (2018 г.), Програмата на ЕС за градовете (2016 г.), новата Лайпцигска харта (2020 г.), Декларацията от Корк 2.0 „По-добър живот в селските райони“ (2016 г.) и принципите на ОИСП за градоустройствена политика и политика за селските райони (2019 г.), както и Европейския зелен пакт заедно с Плана за инвестиции за устойчива Европа и Механизма за справедлив преход (2020 г.), Програмата на ЕС за възстановяване (2020 г.) и съответните заключения от австрийското, румънското, финландското и хърватското председателство на Съвета на ЕС.
- (6) Териториалната програма осигурява ориентирана към действията рамка за насърчаване на териториалното сближаване в Европа. Териториалното сближаване е цел на ЕС, заложен в Договора за Европейския съюз (член 3 от ДЕС). То означава насърчаване на балансираното и хармонично териториално развитие както между държавите, регионите, градовете и общините, така и в самите тях, а също и осигуряване на бъдеще за всички места и хора в Европа, в основата на което са териториалното многообразие и субсидиарността. Териториалното сближаване позволява осигуряването на повече равни възможности, включително достъп на хората и предприятията до обществени услуги,

независимо къде се намират. Градското измерение на тези аспекти е предмет на новата Лайпцигска харта. Териториалното сближаване укрепва солидарността, чрез което се насърчава конвергенцията и се намаляват неравенствата между по-проспериращите места и тези, чиито перспективи за благоденствие не са толкова изявени или които изостават. Териториалното сближаване помага на всички места да постигат със собствените си активи най-доброто, на което са способни, чрез ориентирани към местните условия инвестиции. Това е от полза за Европа като цяло и за всяка отделна държава.

- (7) С Териториалната програма се подчертава значението на стратегическото териториално устройство и се предоставят насоки относно него, а също така се отправя призив за укрепване на териториалното измерение на секторните политики на всички равнища на управление. С нея се цели насърчаване на приобщаващото и устойчиво бъдеще за всички места и подпомагане на постигането на целите за устойчиво развитие в Европа.
- (8) От основно значение е да се ограничат неравенствата, които възпрепятстват Европа, държавите, общините и регионите да надграждат успеха си. Това може да се постигне само ако се обръща повече внимание на териториалното многообразие в Европа, както и на потенциала за развитие на различните райони и предизвикателствата в тях.
- (9) По време на преразглеждането на Териториалната програма пандемията от COVID-19 наложи промени в процеса на разработването на политики и перспективите за развитие в бъдеще. На фона на разнородните последици от нея и разнообразните ответни политики поради различните условия, пандемията разкрива значението и силната взаимна зависимост на териториите. Териториалното сближаване следва да изпълнява важна роля в процеса на възстановяване. Политиките за териториално развитие и сътрудничеството за постигане на съвместните цели са от основно значение, за да се повиши способността на общините, регионите и държавите да устояват на сътресения, като същевременно се засили процесът на тяхното възстановяване.

- (10) В съответствие с Договора за функционирането на Европейския съюз (членове 174, 175 и 349 от ДФЕС) всички политики и действия на Съюза следва да допринасят за икономическото, социалното и териториалното сближаване. За да се постига напредък към устойчиво териториално сближаване и намаляване на неравенствата между хората и районите, са необходими съвместни усилия. Това изисква взаимодействие между секторните политики, общинските, регионалните, националните, европейските и други органи, както и между различни групи от обществото. Тяхното взаимно сътрудничество е необходимо за постигането на равновесие между приобщаването, устойчивостта, конкурентоспособността и неподатливостта на сътресения чрез иновативно интегрирано териториално развитие с широко участие.
- (11) Възможно е регионалните и местните власти да се нуждаят от външна подкрепа за осигуряването на приобщаващо и устойчиво развитие. Тази подкрепа може да се осигури чрез провежданите от ЕС политика на сближаване и политика за развитие на селските райони в рамките на общата селскостопанска политика с поставяне на цели и осъществяване на инвестиции във всички региони. Това е особено важно за териториите с по-слаби изгледи за просперитет в бъдеще, за изоставащите територии и териториите, засегнати от сериозни и постоянни неблагоприятни природни или демографски условия.
- (12) Европейският зелен пакт заедно с Плана за инвестиции за устойчива Европа и Механизмът за справедлив преход, както и свързаните с тях секторни политики на ЕС и работата по дългосрочната визия за селските райони създават благоприятната възможност за насърчаване на полезните взаимодействия между Териториалната програма и основните стратегии и политики на ЕС. Зеленият пакт обвързва екологичните приоритети с целите на справедливия преход, тъй като неговите цели са противодействието на неравномерното разпределение на резултатите от енергийния преход, намаляването на емисиите на парникови газове и ограничаването на въздействието на изменението на климата и други екологични предизвикателства. Със Зеления пакт се следва стремежът за превръщане на климатичните и екологичните проблеми във възможности

за всички места и гарантиране на справедлив и приобщаващ преход за всички. По този начин Европейският зелен пакт дава възможност за насърчаване на полезните взаимодействия между Териториалната програма и основните стратегии и политики на ЕС. Той е в съответствие с идеята за териториалното сближаване и ориентирания към местните условия подход, като се залага на многообразния потенциал на всички места и се следва целта за подобряване на цялостния териториален баланс в Европа.

- (13) Призоваваме лицата, които участват в териториалното развитие и стратегическото териториално устройство на всички равнища, да припознаят приоритетите на Териториалната програма като свои. Обръщаме се и към лицата, отговарящи за изготвянето и изпълнението на секторните политики — на всички равнища на управление — с призив да вземат тези приоритети под внимание. От значение за териториалното сближаване е логическата обвързаност между всички политики на ЕС, както и всички политики на национално и поднационално равнище. Повечето политики имат съществено териториално отражение и влияят по различни начини на възможностите за териториално развитие. Координираността и ориентираният към местните условия подход могат значително да повишат съгласуваността и ефикасността на политиките, както и да намалят отрицателното въздействие на противоречащите си политики.
- (14) Призоваваме лицата, отговорни за вземането на решения, и органите в държавите членки, регионите, метрополните области, големите и малките градове, общините, селските райони и други места да допринасят за приобщаващото и устойчиво бъдеще на всички места и хора. Районите, които споделят общ потенциал или са изправени пред общи предизвикателства, могат да си сътрудничат помежду си за намиране на общи решения. Местата, чийто потенциал взаимно се допълва, могат да проучват съвместно своите сравнителни предимства, за да създават допълнителни възможности за развитие. Ние ще подпомагаме способността им да разработват по-ефективни ответни политики чрез засилено сътрудничество.

- (15) Ориентираният към местните условия подход при изготвянето на политики допринася за териториалното сближаване. Той се основава на хоризонтално и вертикално координиране, основаващо се на обективни данни изготвяне на политики и интегрирано териториално развитие. Този подход е насочен към различните равнища на управление (подход на многостепенно управление), допринасящи за субсидиарността. С него се осигурява сътрудничество и съгласуване с участието на гражданите, гражданското общество, стопанските субекти, научноизследователските институции и центровете за знания. В основата си този подход има за цел разгръщане на уникалния териториален потенциал, свързан с ориентираните към местните условия капитал, познания и активи, като същевременно при него се отчита необходимостта от решения, специално съобразени с различните видове територии. С разработването и изпълнението на европейски, национални, регионални и местни стратегии с ориентиран към местните условия подход ще се допринесе за дългосрочното развитие и конкурентоспособност на районите.
- (16) Териториалната програма и новата Лайпцигска харта залагат на сходни общи принципи, а именно ориентирания към местните условия подход, координацията на политиките и ефективните рамки на многостепенни политики. В Териториалната програма се препоръчва те да служат като основни принципи за всички места и всички сектори на политиките. С новата Лайпцигска харта се предоставят насоки за прилагането им в градовете, урбанизираните райони, техните функционални територии и крайградските райони. Затова подкрепяме засиленото сътрудничество на всички равнища на териториалното устройство и помежду им, включително партньорствата между градските и селските райони.
- (17) Както е посочено в новата Лайпцигска харта, с принципите на доброто градско управление и качествено проектиране районите стават привлекателни, приобщаващи, приспособими и с дълготрайно развитие, а това от своя страна допринася те да бъдат по-приятни и желани места, където хората да работят, живеят и да се чувстват добре. От основно значение е публичните органи проактивно да извършват висококачествено

и приобщаващо планиране, когато предвиждат развитието в нашите градове и села.

- (18) Призоваваме общностите и гражданското общество в цяла Европа да съдействат за преодоляване на задълбочаващите се разлики в развитието между хората и между районите. Изграждането на мостове между хората с различни нива на доходи и образование, култури, традиции и религии е от решаващо значение, за да се запази единството на Европа. Ще спомагаме за сътрудничеството и ще повишаваме солидарността сред гражданското общество с цел намаляване на сегрегацията и насърчаване на социалното приобщаване, както и използване на многообразието като актив за благополучието на всички.
- (19) Териториалното многообразие в Европа предоставя потенциал, който не се използва в достатъчна степен. Ориентираният към местните условия процес на изготвяне на политики може да допринесе за разгръщане на нереализирания потенциал. Обединяването на усилията във всички секторни политики, равнища на управление, райони и групи на обществото е от основно значение, за да бъде Европа приобщаваща и устойчива и да предлага перспективи за бъдещето на всички хора и места, да защитава поминъка и да задава насока за действие при преходите.

II Защо е необходимо да предприемем действия

- (20) В последните изследвания, включително тези на ESPON, Европейската комисия, Европейския комитет на регионите, Европейската инвестиционна банка, Световната банка и други международни, национални и регионални участници, се подчертава, че Европа е изправена пред съществени икономически, социални и екологични предизвикателства, но същевременно разполага с голям потенциал да подобри условията на живот на всички места и за всички хора. За целта са необходими ответни политики със силно териториално измерение и координирани подходи, при които се зачитат и оползотворяват многообразието и специфичните особености на районите.
- (21) Многообразието от видове райони в Европа е голямо — столични региони, метрополни области, малки и средни градове, крайградски и селски райони, вътрешни и външни периферни райони, най-северните територии, рядко населени местности, острови, крайбрежни райони, планински райони, най-отдалечени региони, трансгранични райони, макрорегиони, райони с неблагоприятни демографски тенденции и такива в процес на икономическа трансформация и индустриален преход. Те се различават по своя потенциал за развитие и по предизвикателствата, пред които са изправени. На всички равнища — от подместно до паневропейско — икономическите и социалните различия между районите и между хората нарастват, а с тяхи рисковете за околната среда, както и натискът върху нея. Фактори за това са икономииите от мащаба, непропорционалният достъп до пазари и квалифициран труд, както и неравностойното качество на управлението и обществените услуги. Освен това връзките и потоците между районите, особено по съответните коридори, имат отражение върху възможностите за реализиране на потенциала или предприемане на действия в отговор на предизвикателствата.

Качество на управлението и администрацията

- (22) Качеството на управленските и административните процеси е важен хоризонтален принцип за местното, регионалното, националното и европейското развитие. То е от значение за благоденствието на обществото и представлява предпоставка за дългосрочното устойчиво повишаване на стандарта на живот, инвестициите, общественото доверие и политическата легитимност. За разработването и осъществяването на интегрирани, ориентирани към местните условия стратегии и инвестиции е необходимо сътрудничество във всички секторни политики и на всички равнища на управление и администрация и същевременно ангажиране на местните общности. Непрекъснатото изграждане на капацитет на всички равнища е особено важно, за да се засили широкото участие в изпълнението на стратегиите.
- (23) Както се подчертава в Седмия доклад относно сближаването, в Европа качеството на управлението и на администрацията на всички равнища се различава. Разликите са най-големи между отделните държави, но се наблюдават и в рамките на всяка държава. При ниско качество на управлението и администрацията има опасност на съответната територия да се намали пределната полезност и възвръщаемостта на инвестициите в инфраструктура, човешки капитал и технологии.

Задълбочаване на различията между хората и между районите

Нарастване на дисбаланса и неравенствата

- (24) Промените в социалната и икономическата география на Европа са съпътствани от увеличаване на неравенствата, които водят до задълбочаване на различията между хората и между районите. Някои обществени групи и общности имат усещането, че европейските и националните цели и перспективи не отговарят на техните притеснения и възможности. Това намира израз в дебата относно „географията на недоволството“. Задълбочаващите се социални и икономически различия

в Европа действително имат териториално измерение, например сегрегация в рамките на градовете и селските райони, в регионите или държавите, както и в рамките на Европа. Нарастващите неравенства и различия пораждаат значителна разнородност на перспективите за бъдещето. С Териториалната програма тези предизвикателства се подчертават и се представят на вниманието на създателите на политики.

(25) Необходими са действия в следните области:

(26) **Качество на живота:** Целта в основата на всички обществени политики следва да бъде повишаване на благополучието и качеството на живот на гражданите. Това далеч не се свежда до икономическите показатели, жизнения стандарт и чисто материалните аспекти, а включва също достъпа до качествени обществени услуги, свободата на движение и здравословна, издръжлива и висококачествена архитектурна и застроена среда. Благополучието и качеството на живот на гражданите също имат териториално измерение — от неравенствата между кварталите, сред които изражения са социалното изключване и градската бедност, до различията между региони и държави.

(27) **Услуги от общ интерес:** Важни за качеството на живота и стопанското развитие са физическата достъпност, близостта, финансовата достъпност и качеството на обществените услуги. Нуждите от по-голяма ефективност на разходите и на общественото управление могат да доведат до оттегляне на определени услуги от някои райони или съсредоточаването им в други. Същевременно нарастват очакванията за наличност и качество на тези услуги. Неравномерният достъп до услуги от общ интерес създава опасност в средносрочен и дългосрочен план доставчиците на услуги, предприятията и социалните дейности да бъдат принудени да се преместят в райони с по-добър достъп. Новите технологии за предоставяне на онлайн услуги могат да намалят чувствителността на периферните райони към този натиск за преместване. Същевременно се задълбочава оскъдицата на финансово достъпни жилища в някои райони, особено там, където местата за временно настаняване и туристическите

услуги значително намаляват жилищния фонд. Това утежнява проблеми като бездомничеството, обуржоазяването и социалното изключване.

(28) **Демографски и социални дисбаланси:** Застаряването на населението, миграцията в границите на една и съща държава и към други европейски страни, а наред с това и обезлюдяването, създават предизвикателства за социалните системи в Европа и за местното и регионалното развитие. Тази демографска динамика има тежки социални последици, включително като задълбочава социалното изключване и неравенствата, както и предизвикателства, свързани с предоставянето на обществени услуги, пазарите на труда и жилищното настаняване. Застаряването на населението и миграцията предвещават засилване на концентрацията в градските райони и обезлюдяването в селските и периферните зони. Това се отнася в особена степен за отдалечените райони, лишени от достъп до обществени услуги и от икономически и социални възможности. Миграционните потоци между Европа и други части на света, включително емиграцията на млади и даровити хора и имиграцията на бежанци, могат допълнително да засилят тези предизвикателства.

(29) **Цифровизация и четвъртата индустриална революция:** Цифровизацията и революционните технологии ще моделират икономическото и общественото развитие в Европа. Четвъртата индустриална революция ще доведе до сливания на технологии и размиване на границите между физическите, цифровите и биологичните системи, а това ще преобрази пазара на труда в значителна степен. Икономическата концентрация и новите технологични решения, които бързо се внедряват по целия свят, все повече водят до икономики от типа „победителят печели всичко“. Това придава допълнителна значимост на регионите и градските агломерации в икономически преход. Необходимо е публичните органи и лицата, отговорни за вземането на решения, постоянно да правят нововъведения и да предприемат диалог със заинтересованите страни с цел подготовка за преходите и ефективно моделиране на политиките. Това налага също да се вземат под внимание защитата на личните данни и правото на неприкосновеност на личния живот, цифровизираното държавно управление и европейската цифрова

трансформация. Различията в областта на образованието, цифровите умения и широколентовия достъп до интернет са съществен фактор за задълбочаването на териториалните неравенства. Хората в третата възраст и хората, живеещи в отдалечени селски райони (например в планински местности или на острови), в много случаи са изложени на риск да бъдат изключени от процесите на цифровата трансформация.

- (30) **Заетост и икономическо развитие:** Местните и регионалните икономики в Европа са силно свързани и зависими помежду си чрез сложни вериги за създаване на стойност. Въздействие върху икономическите възможности и перспективите за заетост оказват местните условия за развитие, които не са подвластни на влиянието на лицата, отговорни за вземането на решения на местно, регионално, национално и европейско равнище. Някои райони се характеризират с по-добри икономически показатели и възможности за заетост, например поради по-високи нива на конкурентоспособност, финансов и инвестиционен капацитет, привлекателни условия за инвестиции, благоприятен бизнес климат, развита регионална инфраструктура, ефективни регионални иновационни системи, по-високо равнище на научноизследователската, развойната и иновационната дейност, достъп до добро образование, квалифицирана работна сила, както и добра предприемаческа и природна среда. Това затвърждава относителното предимство на по-заможните райони, като допълнително засилва различията и дисбаланса. Друг важен аспект е разрастването на градовете и полицентричното развитие.
- (31) **Взаимозависимости между районите:** Макар различията между някои места в Европа да се задълбочават, същевременно се наблюдава и нарастваща взаимозависимост между районите. Тези положителни и отрицателни външни въздействия означават, че развитието на едно място може да засегне потенциала на друго, така че промените в една част от Европа могат да имат отражение върху други райони на континента. Тези взаимозависимости се проявяват най-очевидно в концентрацията на икономиките и нарастващите различия между процъфтяващите (в много случаи градски) и западащите (често пъти селски) райони. Те са видни и в продължаващото разделение между ядрото и периферията както в

Европа, така и в национален мащаб. Вътрешните и най-вече външните граници на ЕС очертават несъответствия и различия в правните, социалните и политическите системи, които засягат местното и регионалното развитие. Препятствията пред интеграцията между районите могат да доведат до недостатъчно оползотворяване на човешките, културните, стопанските и екологичните ресурси в граничните региони и така да засилят тяхното периферно положение и социално изключване.

- (32) **Неразривна връзка с глобалния контекст:** Европа е силно обвързана със световната икономика. Отражение върху местното и регионалното развитие в Европа оказват глобалните стратегии, както и геополитически и социално-икономически промени, които не са подвластни на влиянието на лицата, отговорни за вземането на решения на местно и регионално ниво, включително динамиката в Евразия и Средиземноморието. Много европейски граждани и предприятия участват в световни социални и икономически мрежи. Вследствие на това развитието в европейските региони, метрополните области и градовете е свързано с други места и с потоците на стоки, услуги, инвестиции, хора и идеи по целия свят. Казано накратко, външни фактори оказват влияние върху перспективите за развитие на районите в Европа. Нито потенциалът, нито уязвимостите, свързани с глобалните промени, са равномерно разпределени в Европа. Нещо повече, пандемията от COVID-19 разкри колко крехки са световните вериги на доставки и колко неустойчиви са някои стопански сектори и територии.

Устойчиво развитие и изменение на климата

Нарастващ натиск върху околната среда

- (33) Глобалните предизвикателства пред устойчивото развитие силно засягат местното и регионалното развитие и условията на живот в Европа. Това се отнася особено за изменението на климата, влошаването на състоянието на околната среда и прехода към неутрална по отношение на климата икономика. В политическите и обществените дебати се изтъква

нарастващата неотложност на необходимостта от предприемане на действия за справяне с изменението на климата, изграждане на издръжливост и преход към по-устойчиво развитие, както се подчертава с „целите за устойчиво развитие“ на ООН. Тези опасения са стратегически обхванати в програмата на ЕС чрез Европейския зелен пакт и докладите по държави в рамките на европейския семестьър. Преходът към устойчиво развитие носи различен потенциал и разнородни предизвикателства за отделните селски райони, градове и региони.

- (34) Необходими са действия в следните области:
- (35) **Изменение на климата:** Последниците от изменението на климата варират значително в отделните географски региони на Европа с различни степени на уязвимост. Повишените рискове от покачване на морското равнище, горещи вълни, горски пожари, суша, опустиняване, други форми на влошаване на състоянието на земята и почвите, наводнения и други опасности с природен и смесен природен и технически произход налагат необходимостта от ориентирани към местните условия ответни действия, от сътрудничество и съгласувани политики. Действията за смекчаване на последиците от изменението на климата и приспособяване към тях могат дори да доведат до нови възможности за развитие на районите. Те могат да са в областта на селското стопанство, биоикономиката, зелената, синята и кръговата икономика, както и в производството на енергия от възобновяеми източници. Последниците от изменението на климата и действията за смекчаването им и за приспособяването към тях зависят от териториалния контекст и налагат необходимостта от специално съобразени ответни мерки на всички равнища.
- (36) **Загуба на биологично разнообразие и потребление на земя:** Бързата загуба на биологично разнообразие, причинена от човека, води до сериозни рискове за екосистемите и дългосрочните условия на живот. Това се отразява върху поминъка, качеството на живота и местните икономики. Нарастващото усвояване и ползване на земя и брегове, запечатването на почвите и стихийната урбанизация водят до намаляване на откритите пространства, биологичното разнообразие и плодородните

почви, както и до засилване на явлениято „градски топлинни острови“, което се отразява върху функционирането на екосистемите. Същевременно изоставените, безстопанствените и недостатъчно използваните терени носят потенциал за промени в ползването на земята.

- (37) **Качество на въздуха, почвите и водите:** То е от съществено значение за благополучието на хората. Замърсяването на въздуха, почвите, земята, подземните и повърхностните води, както и шумът водят до тежки здравословни проблеми, които могат да имат влияние върху социалното неравенство. При достъпа до чист въздух, вода и почви има различия не само между отделните държави и региони, но също и между градските и селските райони и дори в рамките на едни и същи градове и метрополни области.
- (38) **Сигурна и устойчива енергия на достъпна цена:** Европейските граждани и предприятия се нуждаят от достъп до устойчиви и сигурни доставки на енергия на достъпна цена. Това е важно за местното и регионалното развитие. Когато е в значителни размери, вносът от трети държави, уязвими от гледна точка на икономическа или политическа нестабилност, задълбочава проблемите с енергийната сигурност. Нестабилните цени на енергията и нарастващите емисии подчертават необходимостта от устойчиви и трайни решения, например за енергия от възобновяеми източници, по-екологични и декарбонизирани стопански дейности и други мерки за повишаване на енергийната ефективност и намаляване на потреблението на енергия. Недостатъчната енергийна инфраструктура и зависимостта от съществуващите мрежи налагат необходимостта от диверсификация на производството и доставките на енергия, както и от развитие и интеграция на енергийния пазар.
- (39) **Справедлив преход:** За да е възможно до 2050 г. да се постигне неутрална по отношение на климата икономика, са необходими действия за декарбонизация навсякъде в Европа. Икономическата, екологичната и социалната цена на този преход е особено висока за териториите и населението, най-силно зависими от изкопаемите горива, и за промишлените сектори със значителни емисии на парникови газове. Целта

на справедливия преход е да се гарантира, че напредъкът към постигането на неутрална по отношение на климата икономика не ощетява никого, че в този процес не остават загърбени хора и райони и че преходът води до високо качество на живота за всички. Необходими са инвестиции в териториите, неблагоприятно засегнати от процеса на прехода, за да могат регионите и хората да преодолеят социалните, икономическите и екологичните последици от прехода към неутрална по отношение на климата икономика до 2050 г.

- (40) **Кръгови вериги за създаване на стойност:** Кръговата икономика е важна цел за неутралната по отношение на въглеродните емисии/климата икономика. Целта на кръговата икономика е да се затворят веригите на материалите и енергията чрез проектиране с цел дълготрайност, поддръжка, ремонт, повторно използване, вторично производство, подновяване и рециклиране. От значение са процесите на промишлена симбиоза в регионалните вериги за създаване на стойност. Преходът на икономиките в Европа към ориентиран към местните условия кръгов модел, който е неутрален по отношение на въглеродните емисии/климата, има териториално измерение и може да окаже укрепващо въздействие върху функционалните региони. Икономическото процъфтяване по места зависи от конкурентоспособността и креативността на съществуващите и новосъздадените там предприятия, както и от местните активи, характеристики и традиции, от културния, социалния и човешкия капитал и от капацитета за иновации. По принцип градските райони са в по-добра позиция да подемат съответните тенденции в сравнение с рядко населените местности и вътрешните периферни райони, които често пъти са лишени от критична маса. Все пак дори не толкова големите градове, както и местата с високи нива на занаятчийски умения биха могли да се възползват от кръговата икономика що се отнася до дейности по извършване на ремонти, повторно използване и споделяне на местно и регионално равнище.
- (41) **Природа, ландшафт и културно наследство:** Природното и културното наследство са активи за местното и регионалното развитие, които предоставят самобитни възможности за развитие и по-висококачествена

среда на живот. Устойчивото и ефективно използване на ресурсите следва да е в полза на местните общности и да насърчава възможностите за стопанска дейност по места. Прекомерната експлоатация на тези активи обаче може да застраши местната или регионалната икономика. Урбанизацията, интензивното земеделие и рибарство, производството на енергия, минното дело, промишлените дейности, транспортът и развитието на друга инфраструктура могат, особено при липса на съгласуваност, да доведат до тежки проблеми. Повишената и несъгласувана експлоатация на морските пространства и ресурси може да окаже въздействие върху устойчивото развитие, а промените в ползването на земята и моретата, урбанизацията и масовият туризъм застрашават културните ценности и ландшафта и могат да доведат до разпокъсване на естествените местообитания и екологичните коридори.

Необходимост от действия

- (42) В Европа нарастващите неравенства между районите и между хората, както и неустойчивото развитие са достигнали до критично равнище. Необходими са засилени съгласувани действия на всички географски нива и равнища на управление, за да се осигурят положителни перспективи за бъдещето за всички хора, общности и места в Европа. Време е за по-задълбочено вникване в териториалното въздействие на секторните политики и прилагане на адекватен подход към него. Нашият стремеж е да допринесем за устойчивото развитие и за опазването на единството на Европа чрез следване на посочените по-долу териториални приоритети за Европа.

III Териториални приоритети за Европа

(43) За да се осигури устойчиво бъдеще за всички места и хора в Европа, са необходими действия, които се основават:

- на общо разбиране, че свързаните с развитието потребности и въздействията от бъдещото развитие се различават за отделните места в Европа, което разбиране може да се подсили чрез обмен на познания и опит, придобити от конкретни решения и свързаните с тях схеми за подпомагане; както и
- на сътрудничество и координация между отделните места, равнищата на управление, секторите на политиките и групите в обществото с цел преодоляване на сложните проблеми и оползотворяване на многообразния потенциал, включително чрез политиката на сближаване, политиката за развитие на селските райони, Interreg или други инструменти на ЕС за засилване на интегрираното териториално или местно развитие.

(44) По тази причина определяме две основни цели — справедлива Европа и зелена Европа — които включват шест приоритета за развитие на територията на Европа като цяло, както и на всички места в нея:

СПРАВЕДЛИВА ЕВРОПА,

която предлага перспективи за бъдещето на всички места и хора

(45) Приоритетите за справедлива Европа подчертават приноса на териториалното измерение и устройството на територията за постигане на основните приоритети, свързани с политиките. Тези приоритети включват икономическо, социално и териториално сближаване, Европейския стълб на социалните права, политиката „Европа по-близо до гражданите“, по-приобщаващо, устойчиво и интегрирано развитие на районите, справедлив преход и териториална интеграция в Европа.

БАЛАНСИРАНА ЕВРОПА

По-балансирано териториално развитие чрез оползотворяване на многообразието на Европа

- (46) Териториалното многообразие на Европа има значителен потенциал за развитие. То може да допринесе за по-балансирано териториално развитие, противодействие на прекомерната концентрация, укрепване на вторичните центрове на растеж и намаляване на неравенствата между хората и между районите. Сътрудничеството в полицентричните мрежи от градове, метрополни области и региони допринася за по-оптимално разпределение на потенциала за развитие. Поради това ще предприемем действия, за да насърчаваме кварталите, общностите, общините, окръзите, регионите и държавите членки да си сътрудничат в отговор на глобалните предизвикателства пред обществото и за подобряване на условията за работа, живот и стопанска дейност на всички места, както и за засилване на социално-икономическия просперитет, капацитета за иновации, позициите в глобалните вериги за създаване на стойност и глобалната конкурентоспособност навсякъде в Европа.
- (47) Поляризацията между центъра и периферията на Европа, между столиците, метрополните области, градовете, селските райони и местата със специфични географски и демографски особености подкопава балансираното териториално развитие. Особено малките и средните градове разполагат с потенциал за смекчаване на поляризацията, който не се използва в достатъчна степен. Те имат решаваща роля за регионалното икономическо развитие и социалното благополучие, особено чрез осигуряване на национална и международна достъпност и подходящ достъп до услуги на местно и регионално равнище. Полицентричните мрежи могат да допринесат и за по-устойчив транспорт. Приканваме създателите на политики на всички равнища да насърчават полицентричните модели на развитие, в които всяко място може да изпълнява подходяща роля.
- (48) Териториите в Европа са многообразни — крайбрежни райони, острови, планински местности, вътрешни периферни райони, равнини, речни

долини и басейни на езера. Предизвикателствата и потенциалът за развитие пред всички тези територии се различават, като най-отдалечените региони са изправени пред особени затруднения при своето развитие поради изолираността и характерните си особености. Ще предприемем действия, за да насърчим лицата, отговорни за вземането на решения на всички равнища на управление да разгърнат самобитния потенциал на териториите със специфични географски особености и да предприемат подходящи действия за преодоляване на ограниченията на тези райони чрез интегрирани подходи и сътрудничество.

ФУНКЦИОНАЛНИ РЕГИОНИ

Сближаване на местното и регионално развитие, намаляване на неравенството между районите

- (49) Градовете от всякакви мащаби са двигатели на икономическото и социалното развитие и представляват привлекателни места за живот, работа, посещения и инвестиции. Сътрудничеството и изграждането на мрежи от контакти в рамките на градовете и околностите им в рамките на един и същи функционален регион, както и помежду им, създават перспективи за развитие на всички места, като се взема под внимание необходимостта от насърчаване на връзките между градските и селските райони. Тези функционални региони в много случаи не съвпадат със съществуващите административни деления. Те се различават по своето функционално естество и взаимосвързаност, отличават се с висока динамика и подлежат на промяна във времето. Като отправят поглед отвъд административните граници на своите градове с цел сътрудничество с околните райони, лицата, отговорни за вземането на решения, могат да помогнат на своите населени места да служат като двигател на растежа в съответния регион. Това е от полза за околните общности и селски райони, а не за тяхна сметка. Градовете и околностите им заедно могат да осигурят здравословна и финансово достъпна среда на живот и така да се избегне по-нататъшната стихийна урбанизация, както и да се намали усвояването на земя. Ще търсим диалог с лицата,

отговорни за вземането на решения в градовете от всякакъв мащаб с цел прилагане на интегриран подход на многостепенно управление. Това означава да се осигури участието на хора от различните равнища на управление и особено от местното и регионалното, както и от разнородни сектори на политиките и групи от обществото.

- (50) Европа има многообразни градски, крайградски, селски, периферни и слабо населени райони. Някои от тях страдат от сегрегация или са изправени пред сериозно обезлюдяване. Тяхното развитие е пряко свързано със самобитните местни характерни особености и взаимоотношенията с други места, достъпността и достъпа до обществени услуги, възможностите за образование и връзка с интернет, диверсификацията на стопанските дейности и предприемачеството, както и с техните екологични функции и екосистемни услуги. Градското измерение на тези аспекти е предмет на новата Лайпцигска харта. Ще предприемем съвместни действия с лицата, отговорни за вземането на решения на местно и регионално равнище за засилване на сътрудничеството по дългосрочните и ориентирани към местните условия стратегии за тези райони и ще разгледаме въпроса за устойчивите функционални връзки между районите в съседство, включително чрез устройството на територията и инструментите на провежданите от ЕС политика на сближаване, политика за развитие на селските райони и други политики на ЕС, като интегрираните териториални инвестиции (ИТИ), воденото от общностите местно развитие (BOMP — LEADER) или други инструменти за засилване на интегрираното териториално или местно развитие. Възможно е те вече да съществуват на съответната територия.

ИНТЕГРАЦИЯ ОТВЪД ГРАНИЦИТЕ

Улесняване на живота и работата отвъд националните граници

- (51) Териториалното и морското сътрудничество между районите в различните държави спомага за по-доброто оползотворяване на потенциала за развитие и преодоляване на общите предизвикателства. Чрез обединяване на силите отвъд границите, включително по програми и проекти по Interreg, може да се създаде критична маса за развитие и да се насърчат полезните взаимодействия, като същевременно се намалят икономическата, социалната и екологичната разпокъсаност и неблагоприятните външни въздействия. Това включва екосистемите, природното и културното наследство, пазарите на труда, предоставянето на обществени услуги и градските мрежи, разделени от вътрешни, външни, сухоземни или морски граници. Ще предприемем действия за включване на стабилното трансгранично, транснационално и междурегионално сътрудничество като неразделна част от макрорегионалните, националните, регионалните и местните стратегии за развитие. Примерите за стабилни подходи, с които се способства за сътрудничеството между административните териториални единици отвъд рамките на единични проекти, включват стратегическото сътрудничество по Interreg, Инициативата за общности на знание и иновации на Европейския институт за иновации и технологии (инициативи за ОЗИ на EIT), платформите по стратегията за интелигентно специализиране (S3), консорциумите на ЕС за стратегически вериги за създаване на стойност, сътрудничеството по „Хоризонт Европа“, Европейските групи за териториално сътрудничество (ЕГТС), основните програми по политиката на сближаване на ЕС, макрорегионалните стратегии, сътрудничеството между метрополните области, управлението по функционални региони, трансграничното планиране и трансграничните правни споразумения. Подкрепяме и разработването, при необходимост, на нови стратегически документи, както и насърчаването на съвместното развитие с трансгранично участие на гражданите.

- (52) Много правни и административни пречки продължават да възпрепятстват засилването на трансграничното сътрудничество. Ще увеличим интензивността на диалога със създателите на политики на всички равнища на управление с цел координиране на националните секторни политики между държавите и намаляване на съществуващите пречки пред сътрудничеството.

ЗЕЛЕНА ЕВРОПА,

която защитава поминъка и задава насока на обществения преход

- (53) Приоритетите за зелена Европа подчертават приноса на териториалното измерение и устройството на територията за постигане на основните приоритети, свързани с политиките, като целите за устойчиво развитие на ООН, Конвенцията за биологичното разнообразие, Европейския зелен пакт, Парижкото споразумение, стратегията на ЕС за биологичното разнообразие до 2030 г., Европейската конвенция за ландшафта и стратегията на ЕС за горите. Други приоритети от значение в тази област са свързани с концепцията за Европа, подготвена за цифровата ера, устойчивата мобилност и пълното интегриране на европейската транспортна мрежа, прехода към кръгова икономика в Европа и прилагането на екосистемен подход.

ЗДРАВΟΣЛОВНА СРЕДА

По-добър екологосъобразен поминък, неутрални по отношение на климата и устойчиви на сътресения градове и региони

- (54) Екосистемите, включително селскостопанските, горските, пасищните, сладководните и морските, са от основно значение за съществуването на човека и изпълняват важна роля за дългосрочното устойчиво развитие. Съвместна е отговорността да се направи необходимото, за да бъдат те достъпни за широката общественост по устойчив начин, да функционират добре, да са издръжливи на сътресения, стабилни и в добро състояние и

да бъдат източник на доходи за местното население и предприятия. Това спомага за смекчаване на изменението на климата, за борбата със загубата на биологично разнообразие, за осигуряване на предоставянето на екосистемните услуги и повишаване на обществената осведоменост по всички тези въпроси. От особена важност е интегрираното управление, като се вземат предвид различните географски особености. Ние подкрепяме разработването на природосъобразни решения, както и развитието на зелени и сини инфраструктурни мрежи, чрез които политиките за устройство на територията, за управление на земите и други да се обвържат с екосистемите и защитените територии, а също и изготвянето на нови инструменти за управление на кризи, чрез които да се повиши безопасността и издръжливостта на сътресения по места.

- (55) В резултат на изменението на климата и загубата на биологично разнообразие възникват рискове за поминъка на хората. Важна роля за изграждането на общности, устойчиви на сътресения, изпълняват управлението на рискове и бедствия и превантивните мерки. Ще се съобразяваме с естествените ограничения по отношение на поминъка на хората в Европа и ще работим за повишаване на способността на всички места, засегнати от изменението на климата, да устояват на сътресения. Това може да се постигне чрез разработване на местни и регионални стратегии за неутрални по отношение на климата градове и региони. Действията за смекчаване и приспособяване, които могат да се предприемат, включват насърчаване на устойчивото ползване на земя, откритите пространства и обществените зелени площи, възстановяване на земите и крайбрежните площи във влошено състояние, борба с обезлесяването и опазване на океаните и водните обекти. Други възможни действия могат да включват предотвратяване на стихийната урбанизация и на явлението „градски топлинни острови“, внедряване на зелена инфраструктура, подобряване на качеството на въздуха, спиране на нетното усвояване на земя до 2050 г., укрепване на осигуряването на екосистемни услуги и подобряване на интеграцията на устройството на територията и морското пространствено планиране.

(56) Природното и културното наследство на Европа представлява уникален и многообразен актив, който трябва да се опазва, управлява и доразвива. Необходимо е районите с богато природно и културно наследство или с уникален ландшафт да използват тези активи и техния нереализиран потенциал по най-добрия начин. Нужно е те да поддържат равновесие между опазването на природата, устойчивото ползване на природните ресурси и икономическото развитие, включително чрез създаване на екологосъобразни работни места, спомагане за разрастването и благополучието на общностите или съвместна работа с иновативни социални предприемачи. Ще съсредоточим усилията си върху засилването на осведомеността и овластяването на местните и регионалните общности за опазване, рехабилитация, оползотворяване и повторно оползотворяване на тяхната (застроена) среда, ландшафт, материални и нематериални културни активи и други уникални ценности чрез инструментите на провежданите от ЕС политика на сближаване и политика за развитие на селските райони, устройството на територията или други инструменти за засилване на интегрираното териториално или местно развитие и др. Възможно е те вече да присъстват ефективно на съответната територия.

КРЪГОВА ИКОНОМИКА

Силни и устойчиви местни икономики в един глобализиран свят

(57) Принципът на кръговостта е свързан с управлението на потоците от материали, вода и енергия. Той включва повторното използване и рециклиране на продуктите, включително сгради, строителни материали и отпадъчни води, въз основа на оценка на жизнения цикъл и енергийното саниране на сградите. Преходът на икономиките в Европа към ориентирана към местните условия кръгова икономика, която е неутрална по отношение на въглеродните емисии/климата, зависи от конкурентоспособността и активите на местните и регионалните участници. В глобализираната икономика това налага необходимостта от изграждане на процеси на промишлена симбиоза, обединяващи глобалната конкурентоспособност с местните активи. Подкрепяме прехода

на Европа към кръгова икономика и развитието на ориентирани към местните условия процеси на промишлена симбиоза, като се взема под внимание също необходимостта от устойчиво ползване на почвите и земята.

- (58) За да се оползотворяват по-добре многостранните териториални активи на Европа за прехода към кръгова икономика, подкрепяме изготвянето на местни и регионални стратегии за кръгова икономика, чрез които местните икономики се обвързват с глобалните. Тези стратегии следва да бъдат разработени така, че да се отчитат местните активи и капацитетът за иновации, като същевременно се съчетават процесите на енергиен и икономически преход за постигане на ориентирана към местните условия кръгова икономика. Стратегиите за интелигентна специализация и европейските политики за научни изследвания и иновации като „Хоризонт Европа“ или инициативата за съвместно планиране „Градската Европа“ могат да изпълняват важна роля в прехода към кръгова икономика.
- (59) Местните продукти, пазари, бизнес среда, обучение, предприемачество, повишена самостоятелност и силни общности имат важно значение за създаването на издръжливи на сътресения местни икономики и ползи за околната среда. Диверсифицираните местни икономики спомагат за намаляване на уязвимостта към външни сили и същевременно подпомагат процесите на енергиен и икономически преход. Насърчаваме укрепването на капацитета за иновации във всички региони, включително местните стратегии за енергиен преход и мерките в секторите на строителството, транспорта и биоикономиката.

УСТОЙЧИВИ ВРЪЗКИ

Устойчива цифрова и физическа свързаност на районите

- (60) Физическите и цифровите връзки имат важно значение за европейските общества и икономики и създават съществени екологични предизвикателства. Това налага необходимостта от интелигентни, устойчиви и безопасни форми на транспорт и свързаност, особено с оглед

на оказването на подкрепа на приоритетите за балансирана Европа и функционални региони.

- (61) Преходът към устойчиво цифрово общество може да бъде в подкрепа на децентрализираното и устойчиво развитие. Електронното приобщаване, при което хората, предприятията и районите извличат полза от цифровизацията, зависи от наличието на справедлив достъп на приемливи цени до висококачествени връзки с интернет, мобилни комуникации от ново поколение и цифрови умения, като същевременно се вземат предвид съображенията, свързани с устойчивостта и здравето. Това се отнася по-специално до достъпа до електронно управление и електронни услуги от общ интерес, който има отражение върху качеството на живота и конкурентоспособността на районите. Ще приканим заинтересованите страни да започнат диалог относно необходимостта от подходящ достъп до високоскоростни стационарни и мобилни комуникационни мрежи на всички места, както и от цифрова инфраструктура с нисък въглероден отпечатък и слабо отражение върху здравето на човека. Това може да спомогне за осигуряването на подходящи условия за живот и стопанска дейност навсякъде в Европа.
- (62) Важен за всички места в Европа е достъпът до интермодален превоз на товари и пътници. Ефективните и екологосъобразни транспортни решения придобиват все по-голямо значение за постигането на целите във връзка с климата, замърсяването на въздуха и шумовото замърсяване, достъпността и свързаността на всички региони в Европа. Това обхваща както различните видове транспорт поотделно, така и комбинирания транспорт. Ще подобрим допълнително връзките между регионалното планиране и развитието на трансевропейските мрежи (TEN), особено по коридорите на основната мрежа. Осигуряването на връзки до всички места чрез големи транспортни възли подпомага международните търговски отношения и възможностите за местно развитие. Важна роля за постигането на това изпълняват политиката на сближаване на ЕС и Механизмът за свързване на Европа.

(63) Надеждните второстепенни и местни транспортни мрежи, с които се осигурява връзка с транснационалните мрежи и градските центрове, са от основно значение за качеството на живота и за възможностите за бизнес. Това засяга особено по-малките градове, селските, периферните и слабо населените райони, островите, планинските местности и най-отдалечените региони. Приканваме лицата, осъществяващи планирането на териториалното устройство и транспорта, да проучват нови, прогресивни от социална и екологична гледна точка модели на местна и регионална „мобилност като услуга“ и да си сътрудничат за мултимодална и екологосъобразна достъпност между отделните градски центрове, както и техните рамки. Инструментите на политиката на сближаване на ЕС, плановете за устойчива градска мобилност и всички други способности за засилване на интегрираното териториално или местно развитие са от значение за това и е възможно вече да присъстват ефективно на съответната територия.

IV От приоритети към действия

(64) Необходимо е приоритетите, изложени в Териториалната програма до 2030 г., да бъдат подкрепяни с действия на ангажирани участници. Само тогава ще е възможно да се реализират по подходящ начин приоритетите на Териториалната програма и да се разгледат по адекватен начин опасенията относно неравенствата, свързани с устройството на територията, и прехода към неутрална по отношение на въглеродните емисии/климата икономика. Взети заедно, действията следва да укрепват:

- многостепенното управление;
- ориентираните към местните условия подходи;
- координираното териториално въздействие и съгласуваността на секторните политики;
- сътрудничеството между териториите;
- териториалното сближаване на европейско равнище;
- териториалното сближаване на трансгранично, транснационално, междурегионално и регионално равнище; както и
- приноса на държавите членки и съседните държави за териториалното сближаване.

(65) Горните елементи са тясно свързани с принципите на доброто градско управление, очертани в новата Лайпцигска харта, а именно градска политика за общото благо, интегриран подход, участие и съвместно създаване на блага, многостепенно управление и ориентиран към местните условия подход.

Призив към участниците с ключова роля

(66) За прилагането на Териториалната програма се разчита на неформално многостепенно сътрудничество между държавите членки, органите на поднационално равнище, Европейската комисия, Европейския парламент, Европейския комитет на регионите, Европейския икономически и социален

комитет, Европейската инвестиционна банка и други съответни участници. Полезно за прилагането на Териториалната програма би било сътрудничеството със субектите, отговарящи за изпълнението на Програмата на ЕС за градовете, новата Лайпцигска харта, политиката на сближаване и политиката за развитие на селските райони на ЕС, плана за възстановяването на Европа, макрорегионалните стратегии и стратегиите за морските басейни на ЕС.

- (67) **Междуправителственото сътрудничество между държавите членки** ще засили сътрудничеството по приоритетите на Териториалната програма на европейско равнище с Европейската комисия, Европейския парламент, Европейския комитет на регионите, Европейския икономически и социален комитет и Европейската инвестиционна банка. На всеки две години, в рамките на среща на Мрежата от центрове за контакт по въпросите на териториалното сближаване (NTCCP), държавите членки ще обсъждат напредъка при прилагането на Териториалната програма и особено инициативите и действията. Констатациите относно този напредък ще се обсъждат на срещи на генералните директори по териториалното сближаване (DGTC). С цел засилване на диалога относно взаимодействието между териториалното развитие и секторните политики, в срещите на DGTC би могла да се включи съвместна сесия с представители на секторите на политиките с териториално значение.
- (68) **Държавите членки поотделно** ще популяризират приоритетите на Териториалната програма и ще ангажират съответните участници във всички секторни политики и на всички равнища на управление. Това включва популяризиране на Териториалната програма в рамките на националните процеси на стратегическо планиране, устройство на територията и териториално планиране, споразуменията за партньорство и програмите по политиката на сближаване на ЕС, националните планове за възстановяване и други фондове на ЕС, като се подчертава значението на принципа на субсидиарност за определянето на естеството на териториите и осигуряването на целеви интервенции и подкрепа във всяка държава членка. За целта е важно също да се популяризира Териториалната програма и да се работи за териториално сближаване на

национално равнище съвместно с ресорните министерства, органите на поднационално равнище и гражданското общество.

- (69) **Органите и структурите на поднационално равнище**, включително местните и регионалните, както и националните им сдружения, се приканват да прилагат Териториалната програма и да предприемат стъпки за ангажиране на съответните участници, включително чрез вземане предвид на приоритетите на Териториалната програма при своето устройство на територията и в основните стратегии и политики за развитие, а също и като черпят вдъхновение от пилотни действия и като споделят собствени предложения за нови пилотни действия. По-специално те се насърчават да си сътрудничат със съседните територии и с районите, имащи сходен или допълващ потенциал, или които са изправени пред подобни предизвикателства, както и с участващите субекти. Освен това органите на поднационално равнище се приканват да изпълняват активна роля в регионалните, националните и европейските дебати относно прилагането на Териториалната програма.
- (70) **Европейската комисия** се приканва да допринесе за изпълнението на приоритетите на Териториалната програма и допълнително да увеличи усилията си за насърчаване на териториалното сближаване в Европа, за засилване на териториалното измерение в политиките на ЕС и за координиране на секторните политики. Това може да включва засилване на териториалното измерение в рамките на европейския семестър и оценките на въздействието чрез наличните средства за определяне на териториалното въздействие и засилено участие на заинтересованите страни, както и допълнително насърчаване — чрез политиката на сближаване и други относими политики на ЕС — на интегрираното териториално развитие, въвеждането на съответните средства и инструменти, териториалното сътрудничество, както и възпроизвеждането на пилотни действия и почерпването на вдъхновение от тях.
- (71) **Европейският парламент** се приканва да вземе под внимание Териториалната програма и да разгледа нейните приоритети в Комисията по регионално развитие (REGI) и други комисии и интергрупи с

териториално измерение. Това може да включва подкрепа за приоритетите на Териториалната програма в рамките на законодателния процес на ЕС.

- (72) **Европейският комитет на регионите**, в качеството си на консултативен орган на Европейския съюз, който официално представлява регионите и общините на равнището на ЕС, се приканва да допринася за изпълнението и доразвиването на Териториалната програма. За тази цел Европейският комитет на регионите се приканва да осведомява своите членове за Териториалната програма и за напредъка при изпълнението ѝ. Той се приканва също да насърчава местните и регионалните власти в Европа да прилагат Териториалната програма, да си сътрудничат със съседните територии и райони, да добиват знания от пилотни действия и да дават собствени предложения за нови пилотни действия. Европейският комитет на регионите се призовава също да популяризира целите на Териториалната програма на европейско равнище чрез своята консултативна дейност. Той се приканва и да насърчава въвеждането и доразвиването на териториални средства и инструменти, като оценки на териториалното въздействие, европейски групи за териториално сътрудничество (ЕГТС) и интегрирано териториално развитие съгласно политиката на сближаване на ЕС.
- (73) **Европейският икономически и социален комитет** се призовава да осведомява своите членове относно приоритетите на Териториалната програма и да ги насърчава да съдействат за нейното изпълнение, включително като подчертава значението на партньорските организации от гражданското общество за осигуряването на устойчиво бъдеще за всички места и за засилването на BOMP, както и на всички други инструменти, спомагащи за интегрираното териториално развитие и сътрудничество. Призоваваме го също да подкрепя приоритетите на Териториалната програма в дебатите относно политиките на европейско равнище.
- (74) **Групата на Европейската инвестиционна банка** се приканва да отрази по целесъобразност приоритетите и действията по Териториалната

програма в своя подход за отпускане на заеми, съчетаване на заеми и безвъзмездни средства и консултантски услуги, като взема предвид необходимостта да подкрепя стратегиите за устойчиво териториално развитие, без обаче да застрашава своята финансова дисциплина. Тъй като групата на ЕИБ може да изпълнява важна роля с финансирането на устойчиви инвестиции от всякакъв мащаб в областите, обхванати от Териториалната програма, тя се приканва да допринесе за осъществяването на пилотни действия, и по-специално да подкрепя разработването на по-добри подходи към финансирането в териториалния контекст в допълнение към действията на Европейската комисия. Това може да включва подкрепа на съобразени с местните условия инвестиции чрез отпускане на заеми, съчетаване на заеми и безвъзмездни средства и консултиране на държавите членки и участниците с ключова роля относно подготовката и изпълнението на териториални проекти, както и използването на финансови инструменти.

- (75) **Европейските и националните сдружения**, ангажирани с въпросите на териториалното развитие и/или представляващи местните и регионалните власти, се приканват да осведомяват своите членове относно приоритетите на Териториалната програма и да ги насърчават да прилагат програмата, да си сътрудничат със съседните територии и райони, да добиват знания от пилотни действия и да дават собствени предложения за нови пилотни действия. Призоваваме ги също да подкрепят целите на Териториалната програма в дебатите относно политиките на транснационално и европейско равнище.

Изпълнение чрез целенасочени действия

- (76) Действия за практическото прилагане на Териториалната програма могат да се предприемат на всички равнища на управление, като естеството и акцентът им могат да се различават. Всеки участник с ключова роля се приканва да изпълнява Териториалната програма в контекста на редовните си задължения. Само тогава ще е възможно да се подходи правилно към неравенствата, свързани с устройството на територията, и

обществения преход към неутрална по отношение на въглеродните емисии/климата икономика.

- (77) С цел създаване на вдъхновение за съвместни действия навсякъде в Европа, с пилотни дейности ще се демонстрират, изпитват и развиват практики, с които да се допринесе за постигането на приоритетите на Териториалната програма. Тези действия ще отразяват нарастващото признаване на значението на ориентирани към местните условия политики, като демонстрират как може да се подходи активно към териториалното измерение на регионалните, националните и европейските политики. Акцентът на тези действия ще бъде върху черпенето на знания, споделянето на най-добри практики, разработването на подходи за напредък от съвместни работни групи или изпълнението. Всички се насърчават да следят отблизо тези действия, да черпят вдъхновение от тях и да дават предложения за нови действия. С действия, насочени към осъществяването на приоритетите на Програмата на ЕС за градовете, новата Лайпцигска харта и Териториалната програма, могат да се засилят връзките между политиките за градовете и териториалните политики.

Координация

- (78) Дейностите по Териториалната програма ще се координират чрез срещи на генералните директори по териториалното сближаване (DGTC), ще се подготвят от Мрежата от центрове за контакт по въпросите на териториалното сближаване (NTCCP) и ще се подпомагат от работната група за Териториалната програма (TAWG).
- (79) Със следващата програма за сътрудничество на ESPON следва да продължи и да се засили подкрепата и консултативната помощ за процеса на изпълнение и за председателствата на Съвета на ЕС, например чрез дейности за наблюдение и целенасочено оповестяване на доказателства и знания, свързани с Териториалната програма до 2030 г.
- (80) С координационните дейности по Териториалната програма до 2030 г.:

- ще се полагат усилия да се гарантира, че дейностите и пилотните действия са прозрачни, че се създават съвместно и подкрепят от (представители на) държавите членки, с участници на поднационално равнище и Европейската комисия, че взаимно се подсилват и оказват оптимално въздействие върху процеса на създаване на политики на ЕС и на национални политики;
- редовно ще се прави преглед на напредъка при изпълнението и на пилотните действия; както и
- целите и приоритетите на Териториалната програма, както и напредъкът при изпълнението ще се оповестяват на участниците на поднационално, национално и европейско равнище.

Последващи действия

- (81) Предстоящите председателства на Съвета на ЕС се приканват да предприемат последващи действия във връзка с Териториалната програма до 2030 г. и да засилят допълнително действията по нейното оповестяване, прилагане и управление:
- (82) **Оповестяване** на напредъка при прилагането на Териториалната програма и отбелязване на 25^{-ата} и 30^{-ата} годишнина на Европейската перспектива за пространствено развитие (1999 г.) през 2024 г. и 2029 г., както и 20^{-ата} годишнина на Териториалната програма (2007 г.) през 2027 г.
- (83) **Прилагане** на Териториалната програма, включително обсъждане на напредъка, в това число пилотните действия.
- (84) **Управление** с акцент върху извършването на преглед през 2024 г., включително преразглеждане на системата за управление, напредъка при изпълнението и връзката с приоритетите. Това ще се осъществява в рамките на изготвянето на политиката на сближаване на ЕС след 2027 г. Приканваме председателството на Съвета на ЕС през първото полугодие на 2025 г. да организира неформална среща на министрите с оглед проучване на възможността да се вземе решение за евентуално подновяване на Териториалната програма до 2030 г.

